

СРПСКА АКАДЕМИЈА
НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОГРАНАК САНУ У НИШУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ

ОКРУГЛИ СТО
ROUND TABLE

**МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНА ИСТРАЖИВАЊА
ПРОБЛЕМА БРИГЕ О СТАРИЈИМА –
ПУТ КА УНАПРЕЂИВАЊУ СОЛИДАРНОСТИ
У ИНТЕРГЕНЕРАЦИЈСКИМ ОДНОСИМА
У БУДУЋНОСТИ**

***MULTIDISCIPLINARY RESEARCH ON THE PROBLEM
OF ELDER CARE – A PATHWAY TOWARD
ENHANCING SOLIDARITY IN INTERGENERATIONAL
RELATIONS IN THE FUTURE***

С А Ж Е Ц И / A B S T R A C T S

**Петак, 12. децембар 2025. године, 11 сати
Огранак САНУ у Нишу, Ниш, Универзитетски трг 2
Мултимедијална сала Универзитета у Нишу, број 8 / приземље**

**Friday, December 12, 2025, 11 a.m.
SASA Branch in Niš, Niš, Univerzitetски трг 2
University of Niš Multimedia Hall, No. 8 / Ground Floor**

ПОПУЛАЦИОНО СТАРЕЊЕ КАО ИЗАЗОВ

Сажетак

Популационо старење је један од најзначајнијих демографских и друштвених феномена 21. века. Мада резултат великог цивилизацијског напретка везаног за елиминацију нежељеног рађања и раног умирања, брзина и интензитет ширења овог процеса представљају озбиљан изазов, пре свега због макро последица различите природе. Отуда је популационо старење једна од најзначајнијих истраживачких тема, и то мултидисциплинарног типа, како би се разумео процес, његови узроци и последице, као и могућности прилагођавања друштва на актуелне демографске промене, а поготово оне које тек следе. Но, многи изазови се постављају и пред појединца у условима све дужег живљења и везани су за цео животни циклус.

Активно старење је теоријски и политички оријентисан концепт који је, како се чини, до сада најбољи одговор на изазове који се постављају пред државу и појединца у условима демографског старења и све дужег живота, јер задовољава и друштвене потребе и индивидуалне аспирације. Иновације, технолошке и социјалне, имају важну улогу у ефикасном спровођењу концепта активног старења. Међутим, за реализацију концепта активног старења неопходно је међугенерациско разумевање и солидарност, што претпоставља ублажавање предрасуда везаних за старост и међугенерациских тензија. То је старо етичко питање, основа здравих односа и база кохезије сваке заједнице.

Истовремено важно је препознавање и сусретање потреба посебно угрожених старијих. То су пре свега сиромашни старији, они са изразито смањеним физичким и/или менталним способностима, старији у терминалној фази хроничних обољења, лица у старачком контингенту (жене и мушкарци са 80 или више година), старији који живе сами, као и старија лица у забаченим руралним насељима. У том смислу се намеће циљано спровођење мера као што су оне за ублажавање сиромаштва, стварање услова да стари људи остану у својим домовима уз подршку центара за кућну негу, развој институционалног збрињавања старијих, обезбеђивање адекватне здравствене заштите и друго.

Кључне речи: популационо старење, старији, мултидисциплинарно истраживање, политика према старијима, међугенерациска солидарност.

* rasevicm@gmail.com; ORCID 0000-0001-7484-1839

THE CHALLENGE OF POPULATION AGEING

Abstract

Population ageing is one of the key demographic and social phenomena of the 21st century. Despite being a by-product of the civilization's remarkable leap forward in the elimination of unintended births and early deaths, the pace and intensity of expansion of this process have posed a serious challenge, primarily in view of the great variety of its macro consequences. Therefore, population ageing emerges as one of the most significant research topics, and also one that requires a multidisciplinary approach to understand the process, its causes and consequences, as well as the possibilities of societal adaptation to both the current demographic changes and, even more so, future ones. However, many challenges also arise for individuals in the context of increasingly longer lifespans and they are related to their entire life cycle.

Active ageing is a theoretically and policy-oriented concept that appears to be the most effective response so far to the challenges facing both the state and the individual in conditions of population ageing and increasing longevity, as it addresses societal needs as well as individual aspirations. Innovations — both technological and social — play an important role in the effective implementation of the active ageing framework. However, the realisation of active ageing requires intergenerational understanding and solidarity, which presupposes the reduction of age-related prejudices and intergenerational tensions. This is an old ethical question, yet the foundation of healthy relationships and the basis of cohesion in any community.

At the same time, it is essential to recognise and address the needs of particularly vulnerable older people. These include, above all, older adults living in poverty; those with significantly reduced physical and/or mental capacities; older individuals in the terminal stages of chronic illnesses; persons in the oldest-old contingent (women and men aged 80 and over); older people living alone; as well as older adults in remote rural settlements. In this regard, the targeted implementation of measures becomes necessary — such as poverty-reduction initiatives; creating conditions that enable older people to remain in their own homes through the establishment of home-care centres; expanding institutional care for the elderly; ensuring adequate healthcare provision; and other related interventions.

Keywords: population ageing, older people, multidisciplinary research, ageing policy, intergenerational solidarity.

Гордана М. Коцић*

Српска академија наука и уметности – Огранак САНУ у Нишу
Ниш

Андреј Р. Вељковић**

Универзитет у Нишу
Медицински факултет
Ниш

АПОПТОЗА, ОКСИДАТИВНИ СТРЕС И ХИПЕРТЕНЗИЈА КАО ФАКТОРИ БИОЛОШКОГ СТАРЕЊА: МЕХАНИЗМИ СТАРЕЊА КРОЗ ПРИЗМУ МОЛЕКУЛАРНЕ МЕДИЦИНЕ

Сажетак

Апоптоза, оксидативни стрес и хипертензија представљају међусобно повезане, централне биолошке детерминанте старења, чија се улога све јасније дефинише кроз напредак молекуларне медицине и интегративне био-геронтологије. Апоптоза, као строго регулисан процес програмиране ћелијске смрти, одржава ткивну хомеостазу елиминацијом оштећених или нефункционалних ћелија. У процесу старења настаје дисбаланс у регулацији про- и антиапоптотских механизма, који може резултирати прогресивним губитком функционалних ткива, или акумулацијом ћелија са SASP-фенотипом (*senescence-associated secretory phenotype*). Ове ћелије производе проинфламаторне медијаторе који појачавају хроничну системску инфламацију ниског интензитета и убрзавају дегенеративне процесе на нивоу организма, чинећи системску инфламацију једним од кључних патофизиолошких обележја старења.

Оксидативни стрес, дефинисан дисбалансом између реактивних кисеоничних врста (ROS) и антиоксидативне одбране, јавља се као централни молекуларни модулатор ових промена. ROS, међу којима су H_2O_2 , $HO\bullet$, $HOO\bullet$, $NO\bullet$, $NO_2\bullet$, O_2^- , $ONOO^-$, оштећују липиде, протеине и ДНК, укључујући митохондријални геном, што доводи до поремећаја енергетске хомеостазе и индукције сенесценције. Митохондријална дисфункција додатно појачава продукцију ROS, стварајући зачарани круг који убрзава старење ткива. Истовремено, ROS делују и као кључни секундарни преносиоци сигнала који модификују транскрипционе факторе и сигналне протеине, као што је NF- κ B, p53, Nrf2, FOXO, AMPK и сиртуин, чиме регулишу адаптивне стресне одговоре. Нагомилавање ROS утиче на репарацију ДНК, интегритет липидних

* kocicrg@yahoo.co.uk; ORCID 0000-0003-2386-2466

** veljkovicandrej@yahoo.com; ORCID 0000-0001-5950-7517

мембрана, стабилност протеина и митохондријалну функцију. Инхибиција Nrf2 током хроничног оксидативног стреса додатно смањује антиоксидативни капацитет ћелије. У том контексту и адреналин, преко хроничне β -адренергичне активације, појачава ROS-зависне механизме оштећења, што наглашава улогу неуроендокриног стреса у биолошком старењу.

Хипертензија представља системски акцелератор ових процеса, делујући преко механичког стреса, ендотелне дисфункције и хиперактивације ренин–ангиотензин–алдостерон система (RAAS). На тај начин повећава продукцију ROS и стимулише проапоптотске и профибротичне сигналне каскаде. Ангиотензин II, као кључни медијатор RAAS-а, активира NADPH-оксидазу, појачава инфламацију и ремети васкуларну хомеостазу, што резултује убрзаним развојем атеросклерозе и смањеним регенеративним потенцијалом ткива. ROS делују као критични молекули који повезују хипертензију са оксидативним оштећењем и сенесценцијом.

Савремена истраживања улоге антиоксиданаса у старењу показују да се процес дуговечности не може свести на једноставно смањење концентрације ROS. Напротив, редокс хормеза, концепт према којем ниски нивои ROS активирају адаптивне сигналне путеве који могу стимулисати дуговечност ћелија, показује да је кључ у финој модулацији, а не у потпуном потискивању оксидативних сигнала. Иако су експериментални модели показали да прецизно дозирани антиоксиданси, као TEMPOL, ерготионеин и Trolox, могу продужити репликативни животни век ћелија смањењем експресије p21 и нормализацијом хроничног оксидативног стреса, клиничке студије су ограничене и често контрадикторне: високе дозе витамина C и E могу бити неефикасне или чак штетне, док неки специфични антиоксидативни молекули, попут ретинола, могу имати потенцијалну каузалну повезаност са дуговечношћу.

Интегративно посматрано, апоптоза, оксидативни стрес и хипертензија не делују као изоловани механизми, већ као јединствена, динамична мрежа сигналних путева која одређује темпо биолошког старења. Из тих разлога савремена молекуларна медицина све више настоји да модификује не само ниво ROS, већ и редокс-сензитивне сигналне путеве, лекове који инхибирају RAAS-путеве и механизме ћелијске хомеостазе који кумулативно обликују старење. Овај интегрисани приступ указује да је успоравање старења могуће тек кроз прецизно циљане интервенције које одржавају физиолошку равнотежу редокс сигнала, контролисану апоптозу и васкуларни интегритет, што представља кључни правац будућих стратегија у биogerонтологији.

Кључне речи: апоптоза, оксидативни стрес, старење, хипертензија, антиоксиданси.

Gordana M. Kocić

Serbian Academy of Sciences and Arts - SASA Branch in Niš
Belgrade

Andrej R. Veljković

University of Niš
Faculty of Medicine
Niš

APOPTOSIS, OXIDATIVE STRESS, AND HYPERTENSION AS DETERMINANTS OF BIOLOGICAL AGING: MECHANISMS OF AGING FROM A MOLECULAR MEDICINE PERSPECTIVE

Abstract

Apoptosis, oxidative stress, and hypertension are interconnected, central biological determinants of aging, their roles are well defined through advances in molecular medicine and integrative biogerontology. Apoptosis, as a tightly regulated programmed cell death, it maintains tissue homeostasis by eliminating damaged or dysfunctional cells. During aging, an imbalance between pro-apoptotic and anti-apoptotic mechanisms occurs, which may lead to progressive loss of functional tissue or to the accumulation of cells exhibiting a SASP phenotype (*senescence-associated secretory phenotype*). These cells secrete pro-inflammatory cytokines which amplify chronic, low-grade systemic inflammation and accelerate degenerative processes, establishing systemic inflammation as one of the key pathophysiological hallmarks of aging.

Oxidative stress, which is defined as a disruption of the equilibrium between reactive oxygen species (ROS) and antioxidant defenses, emerges as a central molecular modulator of these age-associated changes. ROS, including H_2O_2 , $\text{HO}\cdot$, $\text{HOO}\cdot$, $\text{NO}\cdot$, $\text{NO}_2\cdot$, O_2^- , and ONOO^- may induce damage to lipids, proteins, and DNA, including the mitochondrial genome, thereby disturbing energetic homeostasis and triggering cellular senescence. Mitochondrial dysfunction further amplifies ROS production, creating a vicious cycle which accelerates tissue aging. At the same time, ROS act as critical secondary signaling messengers that modulate transcription factors and signaling proteins such as NF- κ B, p53, Nrf2, FOXO, AMPK, and sirtuins, thereby regulating adaptive stress responses. Accumulation of ROS affects DNA repair capacity, lipid membrane integrity, protein stability, and mitochondrial function. Inhibition of Nrf2 under conditions of chronic oxidative stress further diminishes the cell antioxidant capacity. Within this framework, adrenaline, through chronic β -adrenergic activation, exacerbates ROS-dependent damage, underscoring the contribution of neuroendocrine stress to biological aging.

Hypertension functions as a systemic accelerator of these processes by promoting mechanical stress, endothelial dysfunction, and hyperactivation of the renin–angiotensin–aldosterone system (RAAS). Through these mechanisms, it enhances ROS generation and stimulates pro-apoptotic and pro-fibrotic signaling cascades. Angiotensin II, the key RAAS mediator, activates NADPH oxidase, intensifies inflammation, and disrupts vascular homeostasis, resulting in accelerated atherosclerosis and diminished tissue regenerative potential. ROS thus serve as critical molecular intermediates linking hypertension to oxidative injury and cellular senescence.

Research on antioxidant interventions in aging demonstrates that longevity cannot be reduced to a simple reduction in ROS levels. Instead, redox hormesis, a concept positing that low ROS concentrations activate adaptive signaling pathways capable of promoting cellular longevity, indicates the fine modulation rather than complete suppression of oxidative signals. While experimental models have shown that precisely titrated antioxidants such as TEMPOL, ergothioneine, and Trolox can prolong replicative lifespan by reducing p21 expression and normalizing chronic oxidative stress, clinical data remain limited and often contradictory: high doses of vitamins C and E may be ineffective, whereas certain specialized antioxidant molecules, such as retinol, may exhibit a potential causal association with increased longevity.

In general, apoptosis, oxidative stress, and hypertension operate as a unified, dynamic network of signaling pathways that collectively determine the tempo of biological aging. For this reason, modern molecular medicine increasingly seeks to modulate not only ROS levels, but also redox-sensitive signaling pathways, pharmacological inhibitors of RAAS-driven cascades, and cellular homeostatic mechanisms that cumulatively shape aging trajectories. This integrated paradigm suggests that the attenuation of aging is achievable only through precisely targeted interventions that preserve physiological redox balance, controlled apoptotic responses, and vascular integrity, representing a key direction for future strategies in biogerontology.

Keywords: apoptosis, oxidative stress, aging, hypertension, antioxidants.

ДЕМОГРАФСКИ ОКВИР МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКЕ СОЛИДАРНОСТИ – ЗНАЧАЈ НЕРЕГУЛАРНИХ КОХОРТНИХ ТОКОВА

Сажетак

Глобални одговори на дугорочне промене старосне композиције кроз институционално прилагођавање на изазове пораста броја старијих у популацији често су остајали неадекватни. Неусаглашеност између озбиљности процеса демографског старења и респонсивних акција усмерених ка побољшању квалитета живота старије популације стварају мултидимензионе проблеме. Иако велика покривеност пензијама обезбеђује „брану” против екстремног сиромаштва у Србији, старија популација се суочава са бројним изазовима – социјалним, економским и здравственим. Циљ рада је да осветли поље демографске инерције која је довела до великог асполутног повећања старије популације кроз кохортни ток бројне беби бум генерације. Овај узрок великог популационог дисбаланса има чисто демографску конотацију, али је често превиђан, иако се његове последице „преливају” и на остале друштвене системе. Полувековно опадање фертилитета које је наступило након формирања демографски обимне послератне кохорте (рођени 1947–1956. године) значило је и константно сужавање базе како ближих, тако и ширих сродника. Велике промене у породичној структури у смеру сажимања просечног броја чланова због ниже стопе рађања и емиграције коинцидирала је са већим притиском због старења становништва. Због системске неразвијености, неформална помоћ постаје неопходна за функционисање остарелог друштва, што се може пратити и кроз демографске показатеље. Резултати показују да је старије становништво постало у просеку млађе уласком беби бум генерација у старосну групу 65+, али и да кроз кохортну трајекторију ове генерације можемо очекивати значајну промену у броју најстаријих старих у блиској будућности. Даље старење беби бум генерације отвара бројна питања (не)формалне бриге због популационе неусаглашености између ове изузетно бројне кохорте и оних од којих се очекује да буду пружаоци неге а припадају демографски малобројнијим кохортама.

Кључне речи: демографско старење, беби бум генерације, кохортни токови, фертилитет.

* jelena.gnjatovic@gef.bg.ac.rs; ORCID 0000-0002-7420-1062

Jelena N. Stojilković Gnjatović

University of Belgrade

Faculty of Geography

Belgrade

DEMOGRAPHIC FRAMEWORK OF INTERGENERATIONAL SOLIDARITY – THE IMPORTANCE OF IRREGULAR COHORT FLOWS

Abstract

Global responses through institutional adaptation to the challenges of the increase in the number of older people in the population have often remained inadequate. The mismatch between the severity of the demographic aging process and responsive actions aimed at improving the quality of life of the older population creates multidimensional problems. Although high pension coverage provides a “shield” against extreme poverty in Serbia, the older population faces numerous challenges in social, economic and health spheres. The aim of the paper is to shed light on the field of demographic inertia that has led to a large absolute increase in the older population through the cohort flow of the numerous baby boom generation. This cause of the large population imbalance has a purely demographic connotation but is often overlooked, although its consequences “spill over” into other social systems. The half-century-long decline in fertility that occurred after the formation of the demographically large post-war cohort (born 1947–1956) meant a constant narrowing of the base of both close and extended relatives. Major changes in family structure in the direction of reducing the average number of members due to lower birth rates and emigration coincided with greater pressure caused by the aging of the population. Due to systemic underdevelopment, informal assistance becomes necessary for the functioning of an aging society, which can also be monitored through demographic indicators. The results show that the older population has become younger on average with the entry of the baby boom generation into the 65+ age group, but also that through the cohort trajectory of this generation we can expect a significant change in the number of the oldest old in the near future. The further aging of the baby boom generation raises numerous issues of (in)formal care due to the population mismatch between this extremely large cohort and those who are expected to be caregivers and belong to the demographically smaller cohorts.

Keywords: demographic aging, baby boom generation, cohort flows, fertility.

Љубиша Р. Митровић*

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Ниш

Дуња З. Величковић**

Иновациони центар Универзитета у Нишу
Ниш

**ПРАВО НА ДОСТОЈАНСТВЕН ЖИВОТ У ТРЕЋЕМ И ЧЕТВРТОМ
ДОБУ КАО ЉУДСКО ПРАВО И ИНТЕРГЕНЕРАЦИЈСКА И
ДРУШТВЕНА ОБАВЕЗА**
**(Прилог социолошком разматрању и пледоаје за мултидисциплинарно
истраживање)**

Сажетак

У раду се проблематизује питање бриге о старијима у компаративно-историјском и темпоралном контексту. Социолошки се анализира положај генерација трећег и четвртог доба у савремености, упоређујући га са њиховим положајем у традиционалном и индустријском друштву, као и у настајућој дигиталној цивилизацији. Најпре су дефинисани основни појмови: генерација, интергенерацијски односи, начин производње, дух времена, квалитет живота, културни обрасци и модели интергенерацијских односа. У фокусу анализе налази се положај старије популације у савременом друштву са посебним освртом на друштво Србије у транзицији. Аутори настоје да своју анализу повежу са пледоајем за афирмацију мултидисциплинарног приступа и заснивањем интегрисаних студија у систему образовања у академском универзуму савремених наука. У овом контексту ближе се одређују предмет и димензије (проблемска поља) могућег истраживања, као и теоријско-методолошки оквир истраживања и могуће технике истраживања. Потом се указује на могућу структуру узорка: друштвене групе које треба испитати (стари, млади) и њихово насеобинско структурирање (село, град) и друга социјално-професионална, образовна и етнокултурална обележја. На крају се истиче социјално-акцијски значај резултата овог истраживања за редеофинисање јавне политике, стратегије и праксе деловања различитих актера и институција у овој области на унапређење бриге о старијима. Аутори посебно поентирају улогу младе генерације у процесима унапређења бриге о остарелима данас као инвестицију и гаранцију квалитетнијих интергенерацијских односа у будућности.

Кључне речи: интергенерацијски односи, право старих на квалитетан и достојанствен живот, транзиција и савремено друштво.

* ljbisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs; ORCID 0000-0003-0225-4218

** velickovicdunja@gmail.com; ORCID 0000-0002-6821-5687

Ljubiša R. Mitrović
University of Niš
Faculty of Philosophy
Niš

Dunja Z. Veličković
Innovation Center of the University of Niš
Niš

THE RIGHT TO A DIGNIFIED LIFE IN THE THIRD AND FOURTH AGE AS A HUMAN RIGHT AND AN INTERGENERATIONAL AND SOCIAL OBLIGATION

(A contribution to sociological consideration and a plea for multidisciplinary research)

Abstract

This research addresses the issue of elder care in a comparative-historical, and temporal context. The sociological analysis of the position of the third, and the fourth generation in modern times is carried out, comparing it with their position in traditional, and industrial societies, as well as in the emerging digital civilization. First, the basic concepts were defined: generation, intergenerational relations, mode of production, spirit of the time, quality of the life, cultural patterns, and models of intergenerational relations. Our study is focused on the position of the older population in contemporary society, with special emphasis on the Serbian society in transition. The authors aim to connect their analysis with a plea for the affirmation of a multidisciplinary approach, and the establishment of integrated studies in the education system in the academic universe of modern sciences. In this context, the subject, and dimensions (problem areas) of possible research are determined in more detail, as well as the theoretical and methodological framework of the research, and possible research techniques. Further, the possible sample structure is indicated: the social groups to be surveyed (old, young) and their settlement structure (village, city), and other socio-professional, educational and ethno-cultural characteristics. Finally, the significance of this research for redefining public policy, and strategy, and improving the elderly care is emphasized. The authors particularly emphasize the role of the younger generation in the processes of improving care for the elderly today as an investment and guarantee of better intergenerational relations in the future.

Keywords: intergenerational relations, the right of the elderly to a quality and dignified life, transition and modern society.

ОБРАЗОВАЊЕ МЛАДИХ О СТАРЕЊУ И СТАРОСТИ У ФУНКЦИЈИ УНАПРЕЂИВАЊА ИНТЕРГЕНЕРАЦИЈСКИХ ОДНОСА У БУДУЋНОСТИ

Сажетак

Савремено друштво последњих деценија карактеришу дубоке демографске промене. Међу највидљивијим показатељима је раст удела старије популације, односно интензивирање демографског старења, које мења структуру расподеле ресурса и утиче на функционалне капацитете система социјалне заштите. У таквом друштвеном контексту, све јасније се намеће потреба за развијањем одрживих интергенерацијских односа заснованих на међусобном уважавању и солидарности.

Резултати истраживања показују да млади људи ставове према старијој популацији често формирају под утицајем укоревених предрасуда, стереотипа и друштвеног дискурса који младост и продуктивност истиче као примарне друштвене вредности. Недостатак непосредне интеракције повећава вероватноћу формирања негативних генерализација, које представљају значајан предиктор развоја дискриминаторних ставова и понашања према старијима. У таквом друштвеном контексту, образовне институције имају одговорност да постану кључни актери у осмишљавању и имплементацији програма који подстичу интергенерацијско разумевање и уважавање.

Основно истраживачко питање у раду је да ли образовање младих о старењу утиче на формирање позитивних ставова према старијим људима. Полазећи од кључних социолошких теоријских концепата, анализирају се налази релевантних домаћих и страних емпиријских истраживања о потенцијалу образовних програма да редукују предрасуде и стереотипе о старијима, што би могло да допринесе оснаживању и унапређивању интергенерацијских односа у будућности. Истраживачки налази доследно потврђују да је улога образовања у обликовању ставова младих према старијим људима изузетно важна, посебно у друштвима која се суочавају са убрзаним демографским старењем. Стицање знања о биолошком, психолошком и социјалном старењу доприноси критичком преиспитивању доминантних наратива о старијим људима. Закључује се да би јачање образовних иницијатива усмерених на унапређивање интергенерацијских односа требало да буде приоритет у образовним политикама и друштвеним стратегијама.

Кључне речи: образовање младих, старост и старење, старији људи, интергенерацијски односи, солидарност.

* lela.milosevic.radulovic@filfak.ni.ac.rs; ORCID 0000-0003-3226-0432

Lela R. Milošević Radulović

University of Niš

Faculty of Philosophy

Niš

EDUCATING YOUNG PEOPLE ABOUT AGING AND OLD AGE AS A MEANS OF IMPROVING INTERGENERATIONAL RELATIONS IN THE FUTURE

Abstract

In recent decades, contemporary society has been characterized by profound demographic transformations. One of the most salient indicators is the increasing share of the older population, that is, the intensification of demographic ageing, which reshapes the structure of resource allocation and affects the functional capacities of the social protection system.

The findings of the research indicate that young people often form their attitudes toward the older population under the influence of deeply rooted prejudices, stereotypes, and a societal discourse that elevates youth and productivity as primary social values. A lack of direct interaction increases the likelihood of developing negative generalizations, which represent a significant predictor of discriminatory attitudes and behaviors toward older adults. Within such a social context, educational institutions bear the responsibility to serve as key actors in conceptualizing and implementing programmes that foster intergenerational understanding and mutual respect.

The primary research question in this paper is whether educating young people about ageing influences the formation of positive attitudes toward older adults. Drawing on key sociological theoretical concepts, the findings of relevant domestic and international empirical studies on the potential of educational programs to reduce prejudices and stereotypes about older adults are analyzed, which could contribute to strengthening and improving intergenerational relations in the future. Research findings consistently confirm that the role of education in shaping young people's attitudes toward older adults is of critical importance, particularly in societies facing accelerated demographic ageing. Acquiring knowledge about biological, psychological, and social aspects of ageing contributes to a critical re-examination of dominant narratives about older individuals. It is concluded that strengthening educational initiatives aimed at improving intergenerational relations should be a priority in educational policies and social strategies.

Keywords: youth education, old age and ageing, older adults, intergenerational relations, solidarity.

УКЉУЧЕНОСТ ПОРОДИЦЕ У БРИГУ О СТАРИЈИМ КОРИСНИЦИМА У УСТАНОВАМА ЗА СМЕШТАЈ: ПЕРСПЕКТИВА СОЦИЈАЛНИХ РАДНИКА

Сажетак

Брига о старијим особама у установама социјалне заштите захтева мултисекторски и мултидисциплинарни приступ, при чему је укљученост породице један од кључних фактора добробити корисника. Међутим, у пракси постоје значајне варијације у облицима, учесталости и квалитету укључености породице. Циљ овог истраживања јесте да се, из перспективе социјалних радника, сагледа на који начин су породице укључене у бригу о корисницима, који се облици подршке и комуникације остварују, која је улога социјалних радника у том процесу, као и који се изазови и могућности за унапређење укључености породице препознају у пракси. Истраживање је спроведено у десет установа за смештај старијих особа на територији Републике Србије. Коришћени су полуструктурирани интервјуи са социјалним радницима, а анализа података извршена је применом тематске анализе. Налази указују да се породице најчешће укључују кроз посете, комуникацију са стручним радницима и логистичку подршку корисницима, док непосредна брига, попут одржавања личне хигијене и праћења и надзора свакодневних активности, остаје у надлежности стручног особља установе. Социјални радници истичу да учешће породице доприноси бољој адаптацији и већој емоционалној сигурности корисника, као и бољем планирању заштите, док степен укључености породице најпре зависи од квалитета претходних породичних односа. Када постоје, кључни изазови у сарадњи социјалних радника са породицама односе се на нереална очекивања породица у погледу обима и садржаја услуге смештаја, као и на неразумевање стварног стања, потреба и капацитета старијих чланова породице који су смештени у установи. Унапређење укључености породица захтева јачање институционалне подршке, бољу информисаност и едукацију породица, доследну и емпатичну комуникацију са јасно постављеним очекивањима, као и стварање још више могућности за активно учешће породице у животу корисника у установи. Такав приступ може допринети унапређењу квалитета услуге смештаја, као и јачању интергенерацијских односа.

Кључне речи: укљученост породице, интергенерацијски односи, социјални рад у установама за старије, социјална заштита, перспектива социјалних радника.

* ljiljana.skrobic@filfak.ni.ac.rs; ORCID 0000-0003-2923-0304

FAMILY INVOLVEMENT IN CARING FOR OLDER ADULTS IN RESIDENTIAL CARE: SOCIAL WORKERS' PERSPECTIVE

Abstract

Caring for older adults in social protection institutions requires a multisectoral and multidisciplinary approach, with family involvement being a key factor in users' well-being. However, in practice, there are considerable variations in the forms, frequency, and quality of family engagement. The aim of this study is to explore, from the perspective of social workers, how families are involved in the care of older residents, which forms of support and communication are most common, the role of social workers in this process, as well as the challenges and opportunities for enhancing family involvement in practice. The research was conducted in ten residential care institutions for older adults in the Republic of Serbia. Semi-structured interviews with social workers were used, and data were analyzed using thematic analysis. Findings indicate that families are most frequently involved through visits, communication with professional staff, and logistical support for residents, while direct care, such as personal hygiene and monitoring daily activities, remains the responsibility of the institution's professional staff. Social workers emphasize that family involvement contributes to better adaptation, greater emotional security for residents, and improved care planning, while the degree of family engagement primarily depends on the quality of previous family relationships. Key challenges in collaboration between social workers and families include unrealistic family expectations regarding the scope and content of residential services, as well as a lack of understanding of the actual condition, needs, and capacities of older family members in the institution. Enhancing family involvement requires strengthening institutional support, improving family information and education, consistent and empathetic communication with clearly defined expectations, and creating additional opportunities for families to actively participate in the life of residents. Such an approach may contribute to improving the quality of residential care and strengthening intergenerational relationships.

Keywords: family involvement, intergenerational relationships, social work in elder care institutions, social welfare, social workers' perspective.

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ НАД СТАРИЈИМ ОСОБАМА: СПЕЦИФИЧНОСТИ, ОБРАСЦИ И ИЗАЗОВИ ЗАШТИТЕ

Сажетак

Насиље у породици усмерено према старијим особама представља комплексан и озбиљан социопатолошки феномен са далекосежним последицама по физичко, ментално и социјално здравље, као и квалитет живота жртава. Старије особе спадају у посебно рањиву категорију због вишеструке зависности од чланова породице, пратећих хроничних здравствених стања и смањења когнитивних и физичких капацитета. Најчешћи облици насиља су психичко и економско злостављање, вербално насиље и занемаривање, док се физичко и сексуално насиље ређе пријављују, али су њихове последице по правилу најтеже. Анализа показује да су у контексту Републике Србије починиоци најчешће одрасла деца или брачни/ванбрачни партнери, док су жртве знатно чешће старије жене. Упркос постојању релативно задовољавајућег правног и институционалног оквира за заштиту од насиља у породици, постоје бројни изазови у идентификацији насиља и примени заштитних мера, који отежавају ефикасну интервенцију. У раду се анализирају специфичности и обрасци насиља над старијима, изазови у заштити и наглашава потреба за мултидисциплинарним приступом и превентивним политикама.

Кључне речи: старије особе, насиље у породици, заштита од насиља.

* nevena.petrusic@gmail.com; ORCID 0000-0002-7964-5236

Nevena N. Petrušić

State University of Novi Pazar

Niš – Novi Pazar

DOMESTIC VIOLENCE AGAINST THE ELDERLY: SPECIFICITIES, PATTERNS, AND PROTECTION CHALLENGES

Abstract

Domestic violence directed towards the elderly persons is a complex and serious sociopathological phenomenon with far-reaching consequences for the physical, mental, and social health, as well as the quality of life of the victims. Elderly persons belong to a particularly vulnerable category due to their multiple dependency on family members, accompanying chronic health conditions, and the reduction of cognitive and physical capacities. The most common forms of abuse are psychological and economic abuse, verbal violence, and neglect, while physical and sexual violence are reported less frequently, but their consequences are generally the most severe. Analysis shows that, in the context of the Republic of Serbia, the perpetrators are most often adult children or spouses/common-law partners, while the victims are significantly more often elderly women. Despite the existence of a relatively satisfactory legal and institutional framework for protection against domestic violence, there are numerous challenges in the identification of violence and application of protective measures, which hinder effective intervention. The paper analyzes the specificities and patterns of violence against the elderly, the challenges in protection, and emphasizes the need for a multidisciplinary approach and preventive policies.

Keywords: elderly persons, domestic violence, protection from violence

Наташа Љ. Тодоровић*

Милутин П. Врачевић**

Геронтолошко друштво Србије

Београд

ПОСЛЕДЊИ ТАБУ – НАСИЉЕ НАД СТАРИЈИМ ЖЕНАМА

Сажетак

Насиље над старијим женама и даље остаје табу тема о којој се мало говори и недовољно зна. Оно представља не само родно засновано насиље већ и озбиљно кршење људских права. Како бисмо осветлили један његов аспект, почетком 2025. године спроведено је квалитативно истраживање кроз седам фокус група у пет локалних заједница, које је обухватило 53 старије жене и 20 професионалаца и неговатеља који раде са старијим особама. Циљ истраживања био је да се, кроз искуства и перцепције учесница, продуби разумевање насиља над старијим женама, његових облика, узрока и препрека за откривање и пријављивање.

Налази показују да учеснице насиље препознају као раширен и друштвено присутан феномен, али снажно нормализован, често сакривен иза стида, социјалних очекивања и традиционалних родних улога. Уочен је образац две групе жена: оне које трпе насиље током читавог живота, најчешће од партнера, и оне које му постају изложене у старијем добу, услед болести, зависности, промењених породичних структура и економских притисака. Идентификовани су бројни примери емоционалног, економског и психолошког насиља, занемаривања, као и контролисања приступа ресурсима и нези.

Посебан сегмент односи се на институционалну дискриминацију: учеснице извештавају о непоштовању, игнорисању, ускраћивању информација и лошем опхођењу у здравственим и социјалним установама, што додатно продубљује осећај маргинализације, нарочито међу женама из руралних средина и Ромкињама.

Као кључне препреке за пријављивање насиља истичу се стид, страх од последица, економска зависност, неповерење у институције и непознавање процедура. Квалитативни налази указују да је насиље над старијим женама вишеслојно искуство обликовано преклапањем родних и старосних неједнакости, те да његово разумевање захтева мултидисциплинарни приступ и системску подршку заједнице.

Кључне речи: старије жене, насиље, квалитативно истраживање, дискриминација, брига о старијима.

* office@gds.org.rs; ORCID 0000-0002-7378-5246

** office@gds.org.rs; ORCID 0000-0003-3144-4627

THE LAST TABOO – VIOLENCE AGAINST OLDER WOMEN

Abstract

Violence against older women remains a taboo topic—rarely discussed and insufficiently understood. It represents not only gender-based violence but also a serious violation of human rights. In order to shed light on this issue, a qualitative study was conducted in early 2025 through seven focus groups in five local communities, involving 53 older women and 20 professionals and caregivers working with older persons. The aim of the research was to deepen the understanding of violence against older women—its forms, causes, and barriers to disclosure and reporting—through the experiences and perceptions of the participants.

The findings show that participants recognize violence as a widespread and socially present phenomenon, yet strongly normalized, often hidden behind shame, social expectations, and traditional gender roles. A pattern of two groups of women emerged: those who experience violence throughout their entire lives, most often from their partners, and those who become exposed to it in older age due to illness, dependency, changes in family structures, and economic pressures. Numerous examples of emotional, economic, and psychological violence, neglect, and control over access to resources and care were identified.

A special segment concerns institutional discrimination: participants reported disrespect, being ignored, denied information, and treated poorly in health and social care institutions, which further deepens their sense of marginalization—particularly among women from rural areas and Roma women.

Key barriers to reporting violence include shame, fear of consequences, economic dependency, distrust in institutions, and lack of knowledge about procedures. The qualitative findings indicate that violence against older women is a multilayered experience shaped by the intersection of gender and age inequalities, and that understanding it requires a multidisciplinary approach and systemic community support.

Keywords: older women, violence, qualitative research, discrimination, home care.

Слађана М. Драгишић Лабаш*

Милана М. Љубичић**

Драган Т. Станојевић***

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Београд

СУБЈЕКТИВНО БЛАГОСТАЊЕ СТАРИЈИХ ЖЕНА И МУШКАРАЦА У ПЕТ ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКИХ ЗЕМАЉА (КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА)

Сажетак

У раду се истражује субјективно благостање старијих особа (65+) у пет постјугословенских земаља (Србија, Црна Гора, Северна Македонија, Хрватска, Словенија). У анализи су коришћени подаци прикупљени из 9. рунде Европског друштвеног истраживања (European Social Survey – ESS) у 2018/2019, на узорку од 1473 испитаника/ца (761 жена и 712 мушкараца). Испитивана је повезност следећих варијабли са субјективним благостањем – здравље, брачно стање, социјална мрежа и здравствени систем. Да бисмо оценили релативни допринос наведених фактора, користили смо дескриптивну статистику и регресионе моделе. Нађене су разлике између мушкараца и жена у перцепцији субјективног благостања, док су се на нивоу појединачних земаља и целог региона неке од испитиваних варијабли показале предиктивним.

Кључне речи: субјективно благостање, старије особе, постјугословенске земље, Европско друштвено истраживање.

* sladjadl@yahoo.com; ORCID 0000-0002-1971-616X

** milanaljubicic@yahoo.com; ORCID 0000-0002-1400-5705

*** draganstanojevic@gmail.com; ORCID 0000-0002-3667-2461

Sladana M. Dragišić Labaš
Milana M. Ljubičić
Dragan T. Stanojević
University of Belgrade
Faculty of Philosophy
Belgrade

SUBJECTIVE WELLBEING OF OLDER WOMEN AND MEN IN FIVE POST-YUGOSLAV COUNTRIES (COMPARATIVE ANALYSIS)

Abstract

The paper explores subjective wellbeing of older population (65+) in five post-Yugoslav countries (Serbia, Montenegro, North Macedonia, Croatia and Slovenia). The analysis is based on data collected in the 9th round of European Social Survey – ESS) carried out in 2018/2019. The sample encompasses 1473 respondents (761 women and 712 men). Subjective wellbeing is examined in relation to the following variables: health, marital status, social network and health system. The descriptive statistics and regression models were used to assess the relative contribution of the cited factors. The results demonstrated differences between men and women when in the perceived subjective wellbeing while some of the variables showed to be predictive on the level of single countries and the region as a whole.

Keywords: subjective wellbeing, older persons, post-Yugoslav countries, European Social Survey.

У МРЕЖИ БЛАГОСТАЊА: ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У СТАРИЈЕМ ДОБУ

Сажетак

Дигиталне технологије су постале кључни део свакодневног живота, укључујући приступ јавним и здравственим услугама, финансијско управљање и одржавање социјалних контаката. За савремене генерације старијих, које су дигиталну револуцију дочекале у одраслом добу, дигиталне компетенције све јасније представљају значајан фактор функционалне независности и психолошког благостања. Циљ излагања је разматрање повезаности дигиталне укључености и добробити у старијем животном добу, на основу савремених квалитативних и квантитативних истраживања. Квалитативна истраживања показују да старије особе нису хомогена група: док дигиталне технологије многим пружају могућност социјалне повезаности, информисаности и већег осећаја сигурности, други их доживљавају као комплексне, непријатељске или неусклађене са њиховим физичким и когнитивним могућностима. Оваква разноликост указује на потребу да се дигитална решења прилагоде индивидуалним преференцијама и да се старије особе укључују у њихов дизајн. Истовремено, лонгитудиналне студије потврђују да је дигитална искљученост повезана са већим ризиком од когнитивног опадања, што сугерише да дигитална укљученост може имати заштитну улогу у очувању когнитивног здравља и самосталности у функционисању. Охрабрујуће је што програми дигиталне едукације за старије показују значајне позитивне ефекте — повећање дигиталних вештина, веће учешће у онлајн социјалним интеракцијама, пораст субјективног благостања и чак побољшања когнитивних функција. У светлу све веће дигитализације здравствене и социјалне заштите, неопходно је развијати доступне и прилагођене програме подршке како би старије особе остале укључене, аутономне и заштићене у свету који се брзо мења. Мултидисциплинарни приступ овом проблему, уз заједничко деловање стручњака из области психологије, социологије, геронтологије и дигиталних технологија, кључан је за развој одрживих модела бриге који истовремено јачају интергенерацијску солидарност и квалитет живота старијих особа.

Кључне речи: дигитална укљученост, дигиталне компетенције, старије особе, благостање.

* jelena.opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs; ORCID 0000-0002-2305-4808

Jelena J. Opsenica Kostić

University of Niš

Faculty of Philosophy

Niš

IN THE WEB OF WELL-BEING: DIGITAL COMPETENCIES IN OLDER ADULTHOOD

Digital technologies have become an essential part of everyday life, including access to public and health services, financial management, and the maintenance of social relationships. For today's generations of older adults, who encountered the digital revolution in mid-life rather than youth, digital competencies increasingly represent an important factor in maintaining functional independence and psychological well-being. This presentation examines the relationship between digital inclusion and well-being in older adulthood, drawing on recent qualitative and quantitative research. Qualitative studies show that older adults are far from a homogeneous group. While many experience digital technologies as opportunities for social connection, access to information, and an increased sense of security, others perceive them as complex, unfriendly, or misaligned with their physical and cognitive capacities. Such diversity highlights the need for digital solutions tailored to individual preferences, as well as the importance of involving older adults in their design. At the same time, longitudinal findings indicate that digital exclusion is associated with a higher risk of cognitive decline, suggesting that digital inclusion may play a protective role in maintaining cognitive health and independence in everyday functioning. Encouragingly, digital literacy programs for older adults demonstrate clear benefits—improved digital skills, greater participation in online social interactions, increases in subjective well-being, and even enhancements in cognitive functioning. In the context of the ongoing digitalization of health and social care, it is essential to develop accessible and adaptable support programs that enable older adults to remain engaged, autonomous, and protected in a rapidly changing world. A multidisciplinary approach, involving collaboration among experts in psychology, sociology, gerontology, and digital technologies, is crucial for creating sustainable care models that strengthen intergenerational solidarity and improve the quality of life of older adults.

Keywords: digital inclusion, digital competencies, older adults, well-being.

СТАРИЈИ У ДИГИТАЛНО ДОБА – ИНТЕРГЕНЕРАЦИЈСКА СОЛИДАРНОСТ ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ДИГИТАЛНОГ ЈАЗА

Сажетак

Предмет рада је употреба информационо-комуникационих технологија (ИКТ) од стране старијих у Србији. Теоријски оквир истраживања чини концептуализација дигиталне поделе – друштвених неједнакости у погледу приступа, вештина и употребе ИКТ различитих категорија становништва, чија је последица да се постојеће неједнакости одржавају и (или) повећавају. У раду се анализирају подаци истраживања Употребе ИКТ у Републици Србији (Републички завод за статистику). Циљ је да се покаже у које сврхе старији употребљавају интернет у свакодневном животу.

Дигитализација доводи до тога да се све више активности обавља (искључиво) онлајн, брже и са мање материјалних трошкова. Интернет омогућава старијима да се информишу, комуницирају и обављају различите активности у свакодневном животу. Са друге стране, ниво вештина, навике, ставови и материјални услови отежавају им да остваре користи од употребе интернета. Смањењу дигиталног јаза може да допринесе подршка старијима од стране блиских особа (пре свега породице) и друштва да интегришу дигиталне алате у свакодневни живот.

Кључне речи: дигитална подела, старији, Србија, интернет, интергенерацијска солидарност.

* gordana.stojic@filfak.ni.ac.rs; ORCID 0000-0003-2215-1611

Gordana V. Stojić
University of Niš
Faculty of Philosophy
Niš

OLDER PEOPLE IN THE DIGITAL AGE – INTERGENERATIONAL SOLIDARITY TO OVERCOME THE DIGITAL DIVIDE

Abstract

The subject of the paper is the use of Information and Communication Technologies (ICT) by older people in Serbia. The theoretical framework of the research is the conceptualization of the digital divide – social inequalities in terms of access, skills and use of ICT by different categories of the population, which results in the maintenance and (or) increase of existing inequalities. The paper analyzes data from the survey on the Use of ICT in the Republic of Serbia (Statistical Office of the Republic of Serbia). The aim is to show for what purposes older people use the Internet in their everyday lives.

Digitalization leads to more and more activities being performed (exclusively) online, faster and with less material costs. The Internet allows older people to get information, communicate and perform various activities in their everyday lives. On the other hand, the level of skills, habits, attitudes and material conditions make it difficult for them to realize the benefits of using the Internet. Reducing the digital divide can be helped by supporting the elderly by close people (primarily family) and society to integrate digital tools into everyday life.

Keywords: digital divide, elderly, Serbia, internet, intergenerational solidarity.

Округлом столу присуствују и учествују у дискусији
представници следећих установа које се баве бригом о старијима:

Геронтолошки центар Ниш

Дом за смештај одраслих и старијих лица „Чегарска долина”, Ниш

Центар за социјални рад „Свети Сава”, Ниш

Центар „Мара” – прихватилиште за одрасла и стара лица, Ниш

Црвени крст Ниш

Worn Out

Vincent van Gogh (1853–1890), The Hague, November 1882

pencil on paper, 50.4 cm x 31.6 cm

Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Foundation)